

12

DE
LINGVA GERMANICA
RECENTIORVM PHILOSOPHIAM TRACTANDI
STVDIIS HAVD PARVM CVLTA

DISSERTATIO HISTORICO PHILOSOPHICA
PARS POSTERIOR

1788
64

QVAM
AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM ORDINIS AVCTORITATE

A. D. XXVI. IVN. A. R. S. MDCCCLXXXIX
HORIS POMERIDIANIS

DEFENDENT

PRAESES

IOANNES GEORGIVS CAROLVS
KLOTZSCH

AA. LL. M.

ET

RESPONDENS

IOANNES FRIDERICVS VILELMVS TISCHER

AA. LL. M.

WITTEBERGAE

LITERIS CAROLI CHRISTIANI DÜRRII.

IN
LINGVA GERMANICA
REGENTIORVM PHILOSOPHIAE TRACTATUS
STVDII HAVD PAENVM CVTA

DISSERTATIO HISTORICO PHILOSOPHICA
PARS POSTERIOR

AVAV
AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM ORDINIS AVCTORITATE
A. D. XXVI. IAN. A. R. S. C. P. A. G. G. L. X. X. I. X.
HONORIS POMERIDIANIS

DEPONENTE
PRAESES
IOANNES GEORGIVS CAROLVS
KLOTZSCH

AL. L. M.
ET
RESPONDENS
IOANNES FRIDERICVS VILHELMVS FISCHER
AL. L. M.

WITTEBERGA
LIBRARIIS CAROLI CHRISTIANI HERBII

§. VI.

Quae hactenus commemorauimus studia philosophorum, in elaborandis et tradendis germanice disciplinis suis, ea proprie quidem non nisi argumenti loco illustrare uoluimus, quo possit euinci, traxisse inde linguam vernaculam colorem quendam philosophicum, qui conspicuus sit maxime in exprimendis conuenienter ac definite notionibus generalibus siue abstractis. Vtique enim solent philosophi linguam, qua scribunt atque disserunt, in commodum suum uertere, et transferre illam ad dicendi genus sibi proprium, quod tamen plerisque, in summa breuitate paullo obscurius, in subtilitate nimis aridum et graue esse uidentur. Quamuis autem uel haec est linguae aliqua perfectio, qua apta redditur illa ad significandas rerum, a sensibus remotissimarum, notiones subtiliores; apparet tamen, hanc nequaquam complecti reliquas uirtutes omnes, quae in linguam aliquam bene cultam cadere possint, ac debeant. Potius debet illa, ut exemplis quibusdam utamur, insuper etiam ad elegantiam quandam conformari, et facili reddi ad exprimendas sensus animi pariter ac depingendas rerum imagines, ut canora et suauis sit, ac numerose etiam cadat oratio, et, quae sunt aliae eius generis uirtutes, quibus parum student ii, quorum opera proprie quidem tantum uersatur in proponenda simpliciter ac nude demonstranda ueritate alicuius rei, quas uero rectius ab his sperare licet atque exigere, qui uerborum uel persuadere aliis, et ipsorum animos commouere cupiunt. Atque illis quidem, nempe oratoribus et poetis, in hac causa sane plurimum tribuendum est, si spectas in uniuersum perfectionem eam, ad quam accesserit lingua nostra uernacula, in qua adornanda et polienda permultum laborauit aetatis nostrae elegantioris studium. Neque uero etiam profus aliena fuit haec cura a recentioris philosophiae consilio, in coniungendis, cum doctrina certiori, elegantiorum literarum studiis, quo factum est, ut ipsius non esset idem tristis atque inconditus uultus scholasticus, quem habuit olim, et quem adeo necessarium illi putasse quidam uidentur, sed prodiret

ret

ret illa etiam inter Germanos interdum forma elegantiori, et cultu quodam decoro ornata. Quae ratio nobis quidem non plane negligenda esse videtur. Docet enim, modum philosophandi apud nostrates, non esse eum, ex quo lingua germanica plus detrimenti, quam commodi capere potuisset, quemadmodum v. c. factum est in Latinitate medii aevi. Iam vero a philosophis nostris solet exigi non tantum iudicium veri, sed etiam sensus quidam pulchri, non affectati. Itaque, si quis est linguae nostrae vernaculae cultus, ab elegantiorum litterarum studiis et tractatione profectus, eius accelerandi non plane expertes dixerim philosophos nostros, qui scilicet illas non tantum commendarunt aliis, sed ipsarum etiam, in proponenda doctrina accuratiori rationem habuerunt.

§. VII.

Sed omnium primum de eo quaeratur, utrum, et quatenus philosophia cum elegantioris doctrinae studio coniungi possit ac debeat. Solent enim alii nimium, alii autem iusto minus tribuere in hac causa licentiae philosophorum. Apud veteres quidem, uti inter omnes constat, philosophia complectebatur fere omnium artium et disciplinarum studia. Quare in illa locus dabatur etiam praeceptis artis rhetoricae et poeticae. Media aetate fere omnis elegantiae expertis illa reperiebatur. Nostros iam rectius quodammodo constituisse videntur fines communes inter doctrinam subtiliorem elegantioreque. Apparet enim, petendas esse primo a philosophis notiones certas et definitas partim eorum vocabulorum, quorum frequens est usus in disciplinis politioribus, partim etiam rerum ipsarum, quas illae tractant. Quare necesse est, ut eruant atque constituant philosophi significationem eius, quod sit pulchrum, graue, venustum, iucundum, sublime atque alia generis eiusdem, et, quae his contraria sint vitia. Quo leuora enim interdum sunt earum vocum discrimina, eo magis veritari debent in enucleandis, ac recte firmandis ipsarum notionibus philosophorum subtilitas, ut sciant omnes, quibus virtutibus aut vitis operum, quae ab elegantiori doctrina profisciscuntur, exprimentis, illae optime conueniant. Tum vero debent iidem accuratius inquirere etiam in naturam et indolem rei ipsius, quo possint notae propriae vniuscuiusque colligi atque constitui, quibus agnoscantur et inter se distinguantur variae virtutes, quae competere debeant operibus poetarum atque

atque oratorum, et, quae vel res cogitatas ipsas, vel earundem elocutionem aptam atque ornata[m] spectent. Quodsi vel ab hac parte intercedit philosophis consuetudo quaedam cum litteris ad humanitatem pertinentibus, quae ducitur ab argumento ipsarum, et cernitur maxime in constituendis atque iudicandis variis pulchritudinis generibus, servare student atque alunt illam *deinde*, opera sua collocanda in indagandis animi humani facultatibus iis, quibus in hac causa maxime opus est. Movenent igitur quaestiones circa ingenii vim illam praecipuam, qua carere non possint, qui operibus suis veras elegantiae virtutes conciliare velint. Neque enim in hac causa sufficit ingenii acumen et iudicandi facultas eximia, qua partes singulae alicuius rei discerni atque distincte cogitari possint. Sed valet in litteris elegantioribus tractandis sensuum quoque vis atque celeritas. Quare bene distinguendum esse docent philosophi inter iudicium, quod rationibus nitatur, quarum distinctam habemus cognitionem, atque illud, quod a sensu veri, boni et pulchri paullo obscuriori proficitur. Vtramque tamen vim ingenii poetis atque oratoribus maxime necessariam esse, docent vel e consilio utriusque artis, vel e rerum tractandarum modo, illis tenendo. Accedat igitur iudicium de *consilio* et utilitate artium liberalium ferendum. Illud autem cernitur in excitandis animi sensibus, et commouenda aliorum hominum voluntate, ad amplectendam et sequendam sententiam nostram. Vnde paritur elegantiorum litterarum insignis utilitas, quibus efficitur, ut non intelligant tantum mentem auctoris, sed toto animi consensu etiam probent consilium ipsius omnes, neque videant modo, quid in re quavis verum, bonum et pulchrum sit, sed amore et studio suo illud etiam prosequantur. Ostendendum igitur est philosophis e natura mentis humanae, qua ratione oratores et poetae hunc finem optime possint consequi, et, in quo argumento tractando, ad mores hominum emendandos, maximo cum fructu versari debeat ipsorum opera. Sunt *praeterea* aliae quaestiones, quae huc spectent, eaeque a philosophis non plane omittendae v. c. utrum tanta ingenii vis, quae in bonis poetis atque oratoribus requiritur, a sola natura proficitur, an possit illa acquiri etiam institutione et disciplina. Inde vero orta sunt praecepta philosophorum de excitandis, colendis et exercendis animi facultatibus illis, quibus in hoc genere doctrinae maxime opus est. Illa igitur vel maxime spectant litterarum elegantiorum studium, quod in hoc conatu suscipiendo a philosophis vehementer com-

D

mendari

mendari solet. Nam, cum sensus pulchri eius, quem nostrates vocant gustum, tanta sit vis, vt ex eius cultu pendeat morum comitas et suauitas, multarum praeterea virtutum, quae in facilitate, celeritate et vigore sensuum rationem habent, amor et studium, docere debent philosophi in praecipis morum tradendis, qua ratione acui debeat ille sensus pulchri atque exerceri in animaduertenda vera rerum pulchritudine, et discernenda illa a speciosa vitiorum forma. Tandem vero, in hac causa agenda, ipsi philosophi vident, cognitionem veri subtilissimam atque doctissimam parum vtilitatis habere, nisi illius participes fieri possint quodammodo etiam maior pars hominum indoctorum, et ad rationes pro veritate doctrinae certissimas accedant quoque argumenta, quae id efficiant, vt voluntatem etiam moueat, placeat, et ad emolliendos atque corrigendos aliorum mores valeat veri demonstratio. Neque autem verendum est, ne ille modus tradendae philosophiae, quo doctores ipsius rationem habent etiam vtilitatis, ex institutione maioris partis hominum capiendae, sibi que conciliare student voluntatem omnium, noceat atque officiat subtilitati et veritati, quae conspicua esse debet in excogitandis atque demonstrandis philosophorum placitis. Tali enim modo excusare tantum volunt homines scholastici quaestiunculas suas inutiles. Immo vero, tum demum fore, putamus, vt philosophia perfectissima et omnibus numeris absoluta sit, cum propositiones philosophicae hanc vim habent, vt cogant non tantum intellectum humanum, vt illas pro veris habeat, sed perspicuitate pariter atque gratia simplicis coloris in dicendi genere alliciant etiam et commoueant animos omnium, ad amplectenda quae inde sequuntur, optima consilia. 7) Hac ratione igitur, putamus, coniungi posse in vniuersum, non sine fructu, philosophiam cum studio elegantiorum litterarum. Iam videamus, quantum in hac causa philosophi nostri effecerint, ita tamen, vt linguae vernaculae, hac philosophiam tractandi ratione cultae, simul rationem habeamus.

§. VIII.

7) Pluribus v. *Ueber den guten Geschmack in der Philosophie, eine Abhandlung von Hirschfeld. Lübeck 1770.*

§. VIII.

Quam igitur diximus coniunctionem philosophiae cum artium liberalem studio, eam nostrates firmarunt *primo* quidem, addenda doctrinis caeteris peculiari disciplina, quae tota versaretur in indaganda et explicanda vi illa sentiendi et iudicandi pulchri, quae inest in animo humano. Quamvis enim illa indoles mentis humanae, quae cernitur sensu pulchri, nec incognita fuit philosophis superioris aetatis, neque etiam plane neglecta ab his, qui commouendi per excitationem sensuum, animum humanum, praecepta darent, tamen ante *Baumgartenii* tempora minus operae tribuerunt philosophi inueniendis et consuevendis rationibus iis, e quibus deducenda essent eius generis praecepta. Ipse vero postquam in formam disciplinae redigere conatus est Aestheticam, effecit, ut iam propius ad se pertinere putarent philosophi quaestiones de vi et natura sensuum, leuius antea, ac velut aliud agendo, in Psychologia tractatas. Quare ipsi inde ab hoc tempore accuratius inquisuerunt in naturam pulchritudinis, et, quae ipsi contraria est, deformitatis; vtriusque vim autem, quam habent, ad animum humanum commouendum, definire atque explicare sunt ausi; docuerunt deinde, quomodo sensus animi humani possint excitari, nutriri, exerceri et coli, et, quoniam in hac causa artes liberales maxime vim suam exserunt, illarum studia commendarunt omnibus, qui in eo cum fructu versari vellent, ut cognitione veri non tantum imbuerent homines, sed ad sequenda etiam consilia sua, verbis et argumentis illos compellerent. Quo factum esse dicimus, ut, quae antea a plerisque philosophis contemni solebant, elegantiorum literarum amor conciliaretur etiam philosophiae, et ipsa quodammodo cum illis coniungeretur. Sed, quem diligenter exacuerent liberalium artium studiis docent philosophi nostri, sensum boni et pulchri, ad eum *deinde* ipsi etiam respexerunt in tradenda philosophia, ita quidem, ut, quae est temporum nostrorum ratio, ab illis iam non tantum peteretur nuda et arida veri demonstratio, sed exigeretur etiam dilectus quidam verborum pariter ac rerum proponendarum. Vterque autem habendus est ex iudicio boni et pulchri, quod in iudicanda et demonstranda veritate vitare non solum docet ea vitia, quibus saepe laborat doctorum scholasticorum nimia subtilitas, et sedula, in nouis argumentis excogitandis opera, sed insuper etiam philosophico dictionis generi, maxime in quaestionibus eius argumenti proponendis, quod petitum est e doctrina

morum, conciliare studet formam quandam liberalem, quae conspicua fit in verborum atque argumentorum vi facilius intelligenda et sentienda. Etenim in nimia subtilitate solent fere semper arguari verborum discriminibus altius repetitis atque circumagi vno eodemque definitionum et distinctionum orbe philosophi ii, qui scholis tantum operam dari volunt, atque excogitari et promi semper profundiores scilicet et incognitam caeteris omnibus sapientiam, quaerentes institutionis philosophicae consilium in celeritate, demonstrandi cuncta, quae aliquid veri in se contineant, neque vero cogitantes, quid et quantum siue utilitatis siue detrimenti inde capere possit maior pars generis humani; modo ipsi speciem doctrinae interioris quodammodo atque sublimioris prae se ferant. Hoc autem recentioris aetatis philosophi, duce iam pridem et auctore *Wolffo*, bene cognouerunt. Perique enim non cupidi eruditionis altius repetitae, purgarunt potius philosophiam ab innumeris quaestionibus inutilibus, quibus referros esse viderunt libros doctorum scholasticorum superioris aevi, atque ostenderunt etiam, non circumferibi debere doctrinam certiorum compendiorum et systematum finibus, sed latissimum patere philosophiae campum, et peti posse insigne aliquod ipsius argumentum vel ex omni rerum gestarum memoria, quod videre licet ab exemplis eorum, qui in genere historico egregie philosophati sunt v. c. *Iselinus* et *Herderus*.²⁾ Est igitur aetatis nostrae haec ratio, vt philosophi nec contemnunt elegantioris doctrinae studium, nec in aridissimo dicendi genere sibi ipsi ac suae profundiori scientiae satisfecisse putent, sed rationem habeant etiam caeterorum, et quaerant, quomodo in utilitatem aliorum vertenda sit, et, qua ratione vim suam exferere in animo humano, voluntatemque mouere possit cognitio veri, quam sibi solis arrogare visi sunt, qui scholis tantummodo apertos esse fontes cognitionis humanae putarent, caeteros autem homines terminis barbaris et sapientia inutili proponenda arcere solent a literarum studiis.^{aa)} Quare etiam scriptores nostri philosophiam non semper pallio

2) Quisque videt, h. l. innui *Iselins Geschichte der Menschheit* et *Herders Ideen zu einer Geschichte der Menschheit*. Potest etiam huc referri *Zimmermann über die Einsamkeit*.

aa) cf. locus notabilis, qui exstat in *der neuen Bibliothek der schönen Wissenschaften und freyen Künste*. 5ten Bandes 2tes Stück. S. 241 ff.

pallio scholastico vestitam, atque munitam syllogismorum artificijs subtilioribus, in publicum emiserunt, (quae ratio valet quidem in scholis, ubi tradendae sunt accurate, tenuiter, breuiter, disciplinae philosophicae ad exercendam ingenii vim, et instituendos homines doctos,) sed, vt supra diximus, accommodarunt proponendi modum et orationis genus interdum etiam captui hominum indoctorum, ^{bb}) addenda vberiori demonstrationis explicatione, illustratione ab exemplis, et rerum similibus, quae in sensus cadunt, comparatione, adeoque ipsa forma ab elegantioribus literis petita, induerunt doctrinas suas et ornarunt. Huc referendos esse iudicamus dialogos, epistolas, carmina eius generis, in quibus praecipuum auctoris consilium spectat ad tradendam, illustrandam et demonstrandam veritatem alicuius rei propositae. Etenim quod quidem ad dialogos attinet, *Sulzerus*, cenet, ^{cc}) hoc genus orationis in caeteris omnibus aptissimum esse ad proponendas in summa simplicitate et perspicuitate res grauissimas, proptereaque illud philosophis valde commendat. Addit, ^{dd}) esse rem magnae utilitatis pariter ac difficultatis, fingere dialogos, quibus disseratur de rebus argumenti paullo grauioris, atque ita illos proponere, vt aperiuntur simul et illustrentur mentis humanae interiores recessus, quibus condi so- leant fallaciae atque errores, in modo cogitandi et argumentandi commissi. Nos de epistolis fere idem dici posse, iudicamus. Nam in vtroque genere, quae vera sunt, ita proponuntur, vt, quamuis oratio nec dissertatio- nis philosophicae subtiliter elaboratae, speciem prae se ferat, nec, excitandis affectibus, iudicium rationis praecipitare atque eludere debeat, paullo accuratius tamen definiatur rei propositae argumentum, cum rationibus,

D 3 quodlibet quibuslibet in summa quae

^{bb}) Cuius generis exempla proposuerunt *Abbt*, *Gellert*, *Engel*, *Müser*, *Zimmermann* a. a. Neque vero defendimus effrenatam hominum semidoctorum audaciam, qui populariter sibi videntur philosophari, si proliam orationem ac vorlam commisceant, improprias voces et figuras patheticas profundunt, et omnium operum solam virtutem sententias putant. Cuiusmodi *xiuorpiu* fauiores omnium temporum iudices minus ferendum putarunt, accuratori doctrinae pariter ac naturali pulchritudini inimicum. v. *KÄSTNERVS liber den Vortrag gelehrter Kenntnisse in der deutschen Sprache*. S. 7.

^{cc}) v. *Allg. Theorie der schönen Künste* in voce *Gespräch*. Th. I, S. 324 ff.

^{dd}) l. c. p. 327.

quae in illo cogitari debeant. Solent enim vel in rebus, quae alias mit-
tuntur, et leuioris momenti esse videntur, diutius commorari, qui inter
se colloquantur, et argumentis ab utraque parte proponendis, accuratius
rem ponderare, quam id fieri possit in oratione directa. Quare datur
etiam in vtrisque vberiori illustrationi atque explanationi locus, quae pe-
tenda etiam est interdum a consilio, ab animo et moribus eius, qui sermo-
nem facit. Nam, quoniam epistolis cum dialogis haec ratio communis
est, vt orationis genus, quod inter illos obtinet, accedat interdum ad ser-
monem familiaris consuetudinis, et prodat intimos animi sensus, potest
etiam in vtroque genere animaduerti singularis modus cogitandi et argu-
mentandi, quem plerique sequi solent, et quo vel in errores abducuntur,
vel ad veri cognitionem feruntur. Quae igitur exempla eius generis exi-
mia proposuerunt iam inter veteres Plato, Xenophon, Cicero, ea egre-
gio modo imitati sunt in multis aliis recentiorum philosophorum *Mendel-
Johnius, Sulzerus, Garuius, Eberhardus, Campius.*^{ee)} Neque vero non
debet philosophiam interdum vestimentum quoddam coloris poetici, quem-
admodum veterum exempla in Hesiodo, maxime autem in *Lucretio* pro-
bant. Nam, quae sibi primo adpectu maxime contraria esse videntur,
philosophorum subtilitas et orationis poeticae vigor, ea cum fructu inter
se eximie iungi posse, videre licet in eiusmodi carminibus, quibus doctrinae,
et philosophia poeticae ad insinuandos alios ita traduntur, vt nec sub-
tilitas argumenti, nec ordo philosophicus et connexa orationis demonstra-
tio ornatu poetico aliquid detrahant. Sunt autem inter recentiores Ger-
manos satis multi, in quorum operibus legendis nescias, vtrum argumen-
ti grauitate, et acumine philosophico te cogi, an elegantia dictionis et vi-
gore poetico in imaginibus rerum depingendis te abripi patiaris. In qui-
bus sufficiat recensuisse nomina Halleri, Kästneri,^{ff)} Lichtwerii, Witho-
ffii, Gellerti, Lessingii,^{gg)} Wielandi.

Sed

^{ee)} Comparisonem Lucretii cum recentioribus quibusdam poetis philosophicis
v. in den Fragmenten über die n. deutsche Litterat. 3te Samml. S. 206 ff.

^{ff)} Vel propter argumentum suum proxime huc pertinet elegans carmen KÄST-
NERI über den Nutzen der schönen Wissenschaften bey dem Vortrage phi-
losophischer Lehren, quod vide in eiusd. vermischten Schriften. Th. I. 103 ff.

^{gg)} Potest enim huc referri ipseus Nathan der Weise, vt fieri voluit SVITZE-
RVS vid. allg. Theorie d. sch. K. in voce Lehrgedicht.

Sed ex his satis iam, vti nobis videtur, apparet, verum esse, quod antea posuerimus, nempe probe coniunxisse philosophos nostros cum doctrina solidiori elegantiorum literarum studia. Nunc vero propius accedamus ad causam nostram, atque iis, quae iam ex historia recentioris philosophiae, satis breuiter quidem pro copia eorum, quae adhuc addi possent, sed rationi temporis ac loci, et nostro consilio conuenienter attulimus, causis, ad stabiliendam sententiam nostram vtamur. Ostendum igitur erit, quid emolumentum inde capere potuerit linguae vernaculae cultus, quem recentiorum, in philosophia tractanda studiis haud parum profecisse, diximus.

§. IX.

Quando philosophi suae tantum cognitioni subtiliori et scholis suis inferuire student, apparet, linguam haud quidquam vtilitatis inde capere posse, nisi quod crebris exercitationibus instituendis apta sit ad vsum loquendi, qui in scholis obtinet. Cuius rei causa ipsi se segregant veluti ac sibi seruant formulas loquendi et verba propria, quorum singularis et praecipuus est vsus in pertractandis accurate et tenuiter disciplinis philosophicis, et quibus ad significandas notiones generales siue abstractas et ad notanda illarum discrimina subtiliora indigent. Inde vero enasci solet vultus ille alicuius linguae philosophicus, quem supra laudauimus, qui vero caeteris hominibus parum liberalis esse videtur, vixque extra scholas fauorem sibi conciliare valet. caret enim plerumque vigore, suauitate atque gratia dictionis, quibus virtutibus non admodum student illi omnes, qui solo iudicio veri rem agunt, et in tenuitate, omni ornatu nuda, ac summa breuitate quaerentes consilium suum, sensui nihil dari volunt. Immo vero interdum adeo deprauatur natua linguae facilitas ac degenerat in *quidditates*, *haecceitates* et alia hominum scholasticorum monstra, quibus rigit olim superioris aetatis literata barbaries. Quando autem, apud ipsos philosophos, ad iudicium veri acutissimum accedit etiam elegantiae in tradenda veritate, ac viuidi coloris cuiusdam in scribendi genere studium, tum nemo profecto negabit, linguam, quam tanto studio exercent philosophi, haud parum vtilitatis inde capturam esse.

Iudicium pulchri id, in quo plurimi consentiunt (*der herrschende Geschmack*) et quod vario modo se exerit, cernitur etiam in iis mutationibus

hibus, quae fere quotidie cadunt in linguas viuas. Tales enim obnoxias esse perpetuis mutationibus, omnium temporum historia satis luculenter docet, et, si indolem mentis humanae spectas, qua ferimur ad res nouas et inauditas, adeo necesse esse videtur, vt formulis loquendi quibusdam apud veteres satis vsitatis, nouae substituantur, alia autem vocabula, rubigine antiquioris temporis infecta, iterum repetantur et poliantur. Etenim, in quibus olim gratia quaedam dictionis inerat, ea iam nimis vulgaria esse videntur. Contra remotioris aetatis voces hodie nouae et vel significato, vel elocutione pulchrae audiuntur. Quodsi quaeras, quibus rationibus nitatur iudicium de hac re, et, quae sint regulae illae, quas sequi soleant plurimi in his mutationibus vel suscipiendis vel admittendis, vtique saepissime intelliges, plurimos in tali causa sibi parum conscios esse rationis alicuius certae, sed coeco impetu ferri ad rerum nouarum studium, ac proinde fieri, vt alia tanquam obsoleta contemnantur, alia vero, recentiorum temporum commendatione ornata, laudentur vocabula. Etenim, quae est temporis ratio, religionis ac reipublicae administrandae forma, et quaecunq; aliae causae ad constituendum vitae et doctrinae genus, moresque alicuius populi formandos aliquid afferunt, ex iis simul pender modus, quem sequi solent plurimi in iudicio ferendo de eo, quod verum, bonum et pulchrum esse videtur, ac proinde etiam cultus linguae, quam si optimorum consensu vere conformari velis ad elegantiam, mores hominum primo emolliendi sunt atque colendi, quo ipsi ad verae perfectionis sensum adduci possint. Quid, et quantum autem in tali causa praecipui cuiuseunque aetatis scriptores inter populares suos efficere possint, non est, vt argumentis demonstremus. Nam, quod in omnibus rebus humanis fieri solet, vt plurima pars suo iudicio parum vti velint, sed lubentius sequantur aliorum auctoritatem, eorum maxime, quos vel dignitatis gradu, vel doctrinae copia se ipsis praestantiores esse censent, illud etiam in hoc genere accidit, vt, si qui essent scriptores suae aetatis nobiliores, et, qui hominibus suis prae caeteris praearentur, illorum testimoniis niteren-

tur

tur omnes, et, si iudicare oporteret maxime de eo, quod eleganter i. e. nativae linguae rationi convenienter dictum esset, ad auctoritatem ipsorum prouocarent, ne tamen omnino viderentur temere versari in sententia sua ferenda. Quodsi haec ita sunt, sane illi omnes, penes quos est quasi ius regendi multitudinis iudicium, permultum asserre possunt ad excitandum, alendum atque colendum verae elegantiae studium. Ac potest quidem haec prouincia lubenter illis demandari et tradi imperium in animos hominum literatorum, scriptoribus iis, qui praeter sensus obscurioris celeritatem et sagacitatem, quam vsu et exercitatione sibi compararunt, habent etiam notitiam certam eius, quod vel sensu vel elocutione pulchrum esse dicitur, quae rationibus nitatur et veniat ab examinando totius linguae ingenio. At solent etiam saepissime illi ipsi, qui summam imperii in republica literaria tenent, et, quos plerique omni suo studio colunt, scriptores, temporis sui rationem seruiliter sequi, et plurimorum vagis ac temeris opinionibus magis regi, quam certa perfectionis verae cognitione, cuius ipsi plane sunt expertes. Tum vero quid et quantum detrimenti afferant tales elegantiae in dicendo iudices atque cultores literarum amoris ac politici doctrinae studio, libris scriptis et institutione sua inter populares suos propagando, vix dici potest. Quaerentibus igitur eius rei consilium aliquod, quo, quantum id quidem fieri possit, caueatur huic periculo, et circumspectantibus, quales esse debeant ii scriptores, qui officio suo in hac causa optime satisfaciant, non potest melior ratio commendari, quam illa est, quae versatur in coniungenda doctrina elegantiori cum eruditione certiori et accuratori. Qui enim vtramque sibi comparare student, illos putamus boni scriptoris munere optime fungi posse, eius, inquam, in quo non verendum sit, vt ne is vel doctae atque sublimioris rerum cognitionis, quomocumque demum propositae, speciem prae se ferat, omnes autem, orationis perfectae ac cultioris virtutes negligat; vel etiam, prae nimio elegantiae atque euidetiae studio, aures et phantasiam lectorum audidius captet, et imaginibus ac figuris patheticis obruat ipsorum intelle-

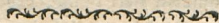
E

ctum,

ctum, ne rerum cogitarum desiderio teneantur, et incitiam scriptoris connexaeque orationis vitia animaduertant. — Ex his igitur apparet quam laudabile sit consilium recentioris aetatis philosophicae in coniungendis cum ipsa philosophia arctius, quam id antea inter nostrates fieri solebat, literis elegantioribus, quo factum est, ut, partim suscipienda illarum commendatione, partim etiam quaestionibus circa vim illam sentiendi et iudicandi pulchri, quae inest in animo humano, diligenter instituendis, exemplis denique elegantiae in scribendo ac differendo ab ipsis philosophis proponendis, iudicium plurimorum de eo, quod in oratione perfectum et pulchrum dici posset, accuratius regeretur, et ad veram elegantiam conformaretur. Quodsi igitur est linguae nostrae vernaculae cultus quidam, quantuscunq; ille demum sit, a recentiorum temporum studiis profectus, id, quod supra posuimus, eius causas sane non leuissimas quaeri posse in ratione proponendi philosophiam illa, quae iam inter nostrates obtineat, diximus, et, quantum in nobis est, etiam ostendimus.

ULB Halle

3

003 061 345

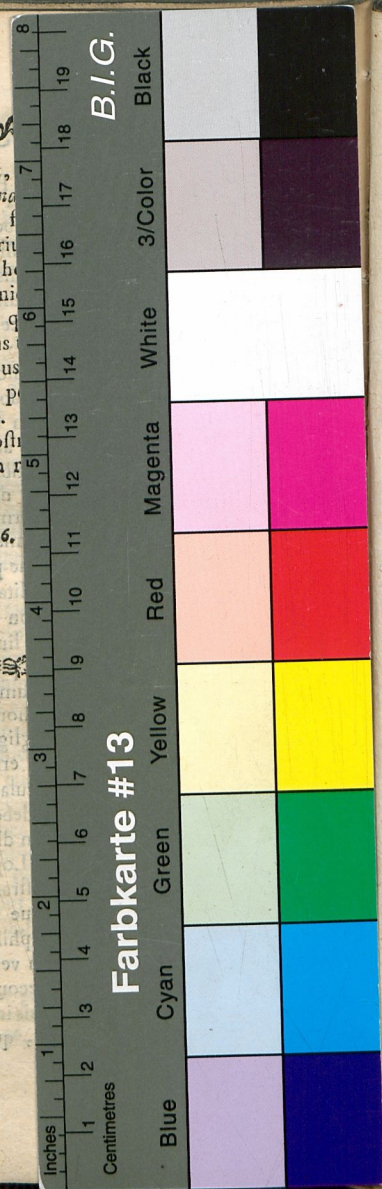

s. b.

V D 18

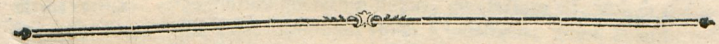
12

DE
LINGVA GERMANICA
RECENTIORVM PHILOSOPHIAM TRACTANDI
STVDIIS HAVD PARVM CVLTA

DISSERTATIO HISTORICO PHILOSOPHICA
PARS POSTERIOR
QVAM
AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM ORDINIS AVCTORITATE

1788
68

A. D. XXVI. IVN. A. R. S. c10bcclxxxix
HORIS POMERIDIANIS
DEFENDENT
PRAESES
IOANNES GEORGIVS CAROLVS
KLOTZSCH
AA. LL. M.
ET
RESPONDENS
IOANNES FRIDERICVS VILELMVS TISCHER
AA. LL. M.

WITTEBERGAE
LITERIS CAROLI CHRISTIANI DÜRRII.

